

תאריך: 18.05.2026
ב' סיוון, ה'תשפ"ו

לכבוד
הועדה המיוחדת לזכויות הילד
משכן הכנסת
ירושלים

מכובדי,

נייר עמדה בנושא: "הבטחת קשר בין-דורי בסכסוכי משפחה"
לקראת ישיבת הועדה הקבועה ליום 20.05.2026

לקראת ישיבת הועדה הצפויה להתקיים ביום 20.5.26, ד' סיוון ה'תשפ"ו, הננו מתכבדים להביא להלן בקצרה את התייחסותנו לנושא שעל סדר היום: "הבטחת קשר בין-דורי בסכסוכי משפחה".

רקע כללי:

בתחום דיני המשפחה משרדנו עוסק רבות בעשור האחרון, בייצוג הורים מנוכרים או מוסתים – אבות ואימהות, וכן בנסיון לסייע ל"מעגל השני" – הורי ההורים (סבתות וסבים מנותקי קשר מנכדיהם) בהליכים משפטיים שונים, במטרה לסייע ולהביא לחידוש הקשר בין ההורים המנוכרים לילדיהם, ובין הורי ההורים לנכדיהם, ולמזעור נזקי הנתק שנכפה על ההורים המנוכרים, על ילדיהם ועל הורי ההורים.

במסגרת עיסוקנו אנו פוגשים בעיקר הורים מנוכרים רבים (אך גם לא מעט סבים וסבתות), בשלבים כאלו או אחרים של ההליך המשפטי שנוהל או מנוהל בעניינם, ובדרגות שונות של ניכור / הסתה וניתוק קשר, אך מעבר לטיפולנו במישרין גם בסבים ובסבתות הפונים אלינו ומייחלים לחידוש הקשר עם נכדיהם, הרי שגם במקרים בהם אנו מטפלים פורמלית "רק" בהורה המנוכר, מטבע הדברים אנו פוגשים לא אחת את הוריו – הסבא והסבתא של הילדים שהוסתו והושפעו ע"י ההורה המנוכר, ונחשפים לסבלם הגדול מנשוא של הורי ההורים, הרואים לא רק את הכאב העצום של ילדיהם – האבות והאימהות מנותקי הקשר (כשלפעמים קצרה ידם מלהושיע), אלא כואבים בעצמם את כאב הנתק מנכדיהם, מייחלים ומתפללים לשוב ולחבוק אותם, לארח אותם או לטייל איתם, כפי שעשו בעבר, כשבמקרים רבים אותם סבים וסבתות "חונקים את הכאב" בגרונם ובנפשם, ונמנעים מלחשוף את כאבם לילדיהם, כדי לא להעמיס עליהם מעמסה נוספת, מעבר לסבל שילדיהם (ההורים המנוכרים) חווים.

אנו סבורים כי יש לראות בתופעת הניכור ההורי על כל גווניה **מעשה פלילי ואקט של אלימות והתעללות** לכל דבר ועניין, הפוגעים הן בהורה המטרה (ההורה המנוכר), הן בילדים המוסתים והמנוכרים שהנזק לבריאותם הנפשית ולטווח הרחוק עלולים להפוך לבלתי הפיכים והן במעגל השני – הורי ההורים, אחים ואחיות מנותקי קשר, ושאר קרובי המשפחה, שבאחת – נותקו כליל מהקשר עם אותם ילדים. **אנו סבורים כי, בניגוד למצב כיום, רק סדרת פעולות מהירה ונחרצת בשילוב כל המערכות – משפט, רוחה, חינוך, משטרה ופרקליטות – יכולים להביא פתרון לתופעה ומזור לילדים המנוכרים ולמשפחותיהם.**

היקף התופעה:

להערכתנו, ולפי נתונים שונים המתפרסמים בעניין, קיימים בישראל אלפי הורים מנוכרים, ואלפי ילדים מנוכרים ומנותקי קשר מאחד ההורים, אם לא למעלה מכך. הנתון "הרשמי" שפרסמה יו"ר הועדה, חברת הכנסת קטי שטרית בסוף אוק' 2025 מדבר על למעלה מ-2,500 משפחות בישראל שבהן קיים חשש לניכור הורי, אך להערכתנו הצנועה הנתונים גבוהים בהרבה, למרבה הצער.

לכך יש להוסיף גם את האחים והאחיות של אותם ילדים, וכן "המעגל השני" - סבים וסבתות, ושאר קרובי המשפחה של הורה המטרה, שבמרבית המקרים גם הם "נמחקים" מחיי הילדים המנוכרים. חשוב לזכור כי בסכסוכי משפחה רבים, במיוחד במצבי ניכור הורי, נקטע לא רק הקשר בין הילד להורה אלא גם הקשר עם כל צד זה במשפחה, כשהקשר הבין-דורי חיוני להתפתחות רגשית, זהותית וחברתית.

למרבה הצער, אנו עדים בכל שנה למקרי אובדנות רבים של הורים מנוכרים שאיבדו כל שביב תקווה לשוב לקשר עם ילדיהם, לפעמים אחרי שנים רבות של נתק.

ראוי להדגיש כי ישנם גורמים רבים, שמשיקולים כאלו או אחרים מנסים להציג את התופעה כתופעה "שולית" או "מגדרית", אך המציאות שונה לחלוטין, ומהיכרותנו האישית עשרות רבות של הורים מנוכרים, אנו יכולים לומר בוודאות שאין המדובר בתופעה מגדרית כלל, ובוודאי לא שולית. תופעת הניכור ההורי חוצה עדות ומעמדות, וחוצה מגדרים ומגזרים.

הפגיעה הבין-דורית מעמיקה לאורך זמן: היא מחלישה רשתות תמיכה, מגבירה סיכון למצוקה נפשית והתנהגותית, פוגעת בתחושת שייכות ובנגישות למשאבי משפחה, ולעיתים יוצרת "מורשת של נתק" המועברת לדור הבא.

למרבה הצער, המערכת הציבורית - רווחה, בריאות הנפש, חינוך, גורמי אכיפה ובית המשפט—מגיבה באיחור, בהיעדר כלים אחידים, פרקי זמן שיפוטיים ארוכים והיעדר מענה טיפולי דחוף ורציף.

מוצע לאמץ מסלול "טיפול חירום" להבטחת הקשר הבין-דורי, עם סטנדרטים קליניים אחידים לזיהוי ולטיפול בניכור, חיזוק סמכויות אכיפה מותאמות-ילד, ומודל שיקום מדורג המשלב הורה-ילד-סבים.

הגדרת הבעיה: ניכור הורי והנתק הבין-דורי

ניכור הורי: דפוס בו קשר ילד-הורה נקטע/מתעוות שלא מטעמי סיכון ממשי, לעיתים תוך השחרת דמות ההורה, הסתה, שטיפת מח, דמוניזציה ויצירת הימנעות עקבית.

נתק בין-דורי: בהעדר טיפול מהיר, במרבית המקרים מתרחב הנתק גם ליתר קרובי המשפחה, כולל סבים, אחים וכו', המוצגים לילד כ"שליחי" ההורה המנוכר, והקשר עימם נחסם בפועל או באופן רגשי.

משפטית-חברתית: המשפט מכיר בחשיבות קשר הורי ההורים עם נכדיהם (ראה למשל: סעיפים 28א המתייחס לפטירת הורה של ילד ולזכות הסבים לקשר, וסעיף 28ב הנוגע להבטחת קשר בין קטין להורי הוריו, בחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, התשכ"ב-1962) אך במצב כיום, סעיפים אלו הינם למעשה "אנמיים" לחלוטין (כשאין כל ספק שההתערבות הנדרשת הינה מהירה ונוקשה, והעדרה של התערבות כזו מאפשר להורה המנכר להעמיק את הנתק, בחסות הזמן היקר ההולך לאיבוד עד שהמקרה מטופל) ובפועל, אין מסלול ייעודי מהיר ומקצועי לטיפול דחוף בנתק נכדים מהסבים והסבתות מנותקי הקשר, ובוודאי אין, במצב כיום, מסלול משולב, יעיל ובר-אכיפה, שיביא פתרון להורה המנוכר+הסבים.

חשיבות העיתוי: הנתק מתהווה במגוון שלבים רגשיים – לא רק לאחר הפרידה (כפי שמקובל לחשוב) אלא גם בצמתים שונים במעגל החיים (למשל: זוגיות חדשה של אחד ההורים או לידת ילד נוסף – אח לילדים המנוכרים, כשאלו מנוצלים ע"י ההורה השני לנקמנות או להסתת הילדים), **אך בכל מקרה, בזמן התדיינות ממושכות ובעקבות החלטות זמניות שאינן נאכפות או שלא נאכפות במהירות ובזמן אמת, הנתק בין ההורה ובין הוריו לילד המנוכר – מתקבע ולמרבה הצער, עלול להתגבש לנזק בלתי-הפיך.**

דינמיקה מערכתית:

עיקובים בהערכות אבחוניות ובטיפולים משפחתיים.
אי-הלימה בין החלטות שיפוטיות לבין יכולת אכיפה ושיקום רגשי.
העדר פרוטוקול אחיד למסגרות החינוך והבריאות להתמודדות עם היעדר קשר.

הנזק הבין-דורי - שכבות הפגיעה:

במקרי נתק בין-דורי, ניתן להצביע על מספר שכבות פגיעה בילדים, זאת כמובן מעבר לכאב עצום של הסבים והסבתות, שבערוב ימיהם נאלצים לחוות נתק מנכדיהם:

- רגשית-התפתחותית: סיכון מוגבר לחרדה ודכדוך, קשיי ויסות, עיוות זכרונות משפחתיים, פגיעה בחוסן.
- זהות ושייכות: מחיקה נרטיבית של חצי אילן יוחסין, פגיעה בשורשים, בתרבות המשפחתית ובטקסים.
- חברתית-כלכלית: איבוד רשת תמיכה לטיפול בילד, ליווי לימודי/תעסוקתי, ועוגן כלכלי ארוך טווח.
- העברה בין-דורית: דפוסי הימנעות וקיטוב משפחתי נוטים להשתכפל בבגרות וביצירת משפחות חדשות.

פערי המערכת כיום

- היעדר מסלול חירום ייעודי למקרי ניכור/נתק בין-דורי עם לוחות זמנים קצרים וברורים.
- מחסור בתקנים קליניים ייעודיים (מטפלים משפחתיים/פסיכולוגים, מומחים לחידוש קשר) והכשרה ספציפית לעבודה עם ניכור.
- שונות גבוהה בין מחוזות בקביעת מפגשים מודרכים, זמינות מרכזי קשר והיקף שעות טיפול.
- היעדר כלים משפטיים לאכיפה מיידית ותקיפה, או "סלחנות" מוגברת מצד המערכת המשפטית להורה מנכר המסית את הילדים והמחבל בקשר שלהם עם ההורה השני ומשפחתו.
- היעדר נתונים לאומיים עקביים למדידת היקף התופעה, זמני טיפול ותוצאות שיקום.

עקרונות פעולה

- טובת הילד כעיקרון על, כולל זכות לקשר משמעותי עם הורה שאינו מסכן ועם סבים מיטיבים.
- קדימות לזמן רגשי של הילד: חלון ההזדמנויות לשיקום קשר צר ומוגבל. נדרש מענה מהיר ומדורג.
- אינטגרציה מערכתית: משפט-רווחה-בריאות-חינוך פועלים תחת פרוטוקול אחיד ובר-אכיפה.
- שונות בין מקרה למקרה אך סטנדרט טיפולי אחיד: הערכה, תכנון, התערבות ומדידה.

הצעות מדיניות אופרטיביות:

אימוץ מסלול "טיפול חירום" לחידוש והשבת קשר בין-דורי, ולחידוש קשר הורה-ילד, באופן שייתן מענה מהיר, מבלי לאפשר חריגות מחלון הזמן המוגבל העומד לרשותנו.

בין היתר, ראוי לקבוע נוהל מחייב ואחיד, הכולל סינון ראשוני והחלטה זמנית הכוללת כלים לאכיפה ברורה למניעת סיכול ההחלטה בתוך 7 ימים, הערכה קלינית משפחתית מובנית בתוך 14-21 יום ותחילת התערבות שיקומית תוך 21 יום לכל היותר.

מומלץ עוד שהסעדים הזמניים לגבי שימור קשר יהיו נוקשים, ניתנים לאכיפה, ועם מנגנון בקרה דו-שבועי.

כמו-כן, במצב כיום, מערכת החינוך נסמכת על הוראות חוזרי מנכ"ל משרד החינוך, שבפועל אוסרות על גורמים במערכת להתערב בהליכי סכסוך משפחתי. התוצאה היא שבמקרים בהם דווקא מי שנמצא עם הילד חלק ניכר משעות היום (הצוות החינוכי) נאלץ לעמוד מהצד, גם כשהוא רואה מצבים של ניכור הורי / בין-דורי מתהווה.

אנו סבורים כי דווקא המערכת החינוכית, שרואה ומכירה לפעמים את הילד לא פחות טוב מהוריו, ולו רק בגלל השעות הרבות של נוכחות הילדים במערכת החינוך, תאמץ נהלים שייקבעו לזיהוי נתק ו"דגלים אדומים" בבתי ספר ובגנים, ותכלול הפניה ישירה למסלול טיפול חירום לחידוש / הבטחת קשר.

ייתכן שיש מקום לשקול גם הפעלת תכניות חוסן והכלה לילדים בסכסוך מתמשך ולקבוצות הורים, ואולי גם קווי ייעוץ זמינים לסבים ולהורים במצבי נתק ראשוני.

לסיכום:

הבטחת קשר בין-דורי בסכסוכי משפחה, בייחוד כשקיים ניכור הורי, אינה בגדר מותרות אלא תשתית לחוסן נפשי, זהות ושייכות של הילדים. זאת בנוסף למעגל המשפחה – ההורה המנוכר ומשפחתו, האחים, הסבים והסבתות – המייחלים וכמהים להשבת הקשר עם הילד שנותק מהם.

מענה יעיל לכל אלו דורש מסלול חירום ייעודי, סטנדרט קליני אחיד, אכיפה מותאמת-ילד, חיבור אמיתי בין מערכות ושקיפות תוצאתית, תוך התייחסות המערכת עם אפס סובלנות להורה המנוכר, בדיוק כמו ההתייחסות הנדרשת במצבי אלמ"ב או להבדיל – במקרי חטיפת ילדים.

אימוץ ההמלצות המפורטות יוכל לצמצם נזקים בין-דוריים, לקצר זמני שיקום קשר ולהשיב לילדים רשת תמיכה משפחתית יציבה.

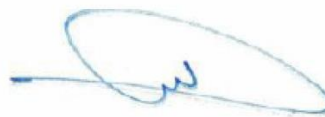
"כל המציל נפש אחת – כאלו הציל עולם ומלואו".

קל וחומר הצלת אלפי ילדים (אם לא למעלה מכך) ואלפי הורים, סבים וסבתות, אחים ואחיות וכל המעגל המשפחתי המנוכר.

בכבוד רב ובברכה,

עו"ד אנה איכבום

עו"ד גיל איכבום